Hassi, Vilkuna, Jarva, Hartman, Tiihonen

Ympäristövaliokunnalle

Asiantuntijalausuntopyyntö Ympäristövaliokunta 13.05.2025 klo 10.00 / VNS 2/2025 vp

Kuntaliiton lausunto julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026-2029

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua ympäristövaliokunnalle asiasta. Lausunnon liitteenä on Kuntaliiton kuntatalouden yleisarvio julkisen talouden suunnitelmasta 2026–2029.

Asuntopolitiikka

Kehysriihessä todettiin, että vuoden 2026 alusta lukien Valtion asuntorahasto (VAR) lakkautetaan ja rahaston toiminnot siirtyvät osaksi valtion budjettitaloutta. Rahaston lakkauttamisen myötä sen rahoitusvarat, n. 2,4 mrd. euroa, tuloutetaan valtion talousarvioon.

Päätös on keskeinen osa suunnanmuutosta valtion tukemassa asuntopolitiikassa.

Hallituksen asuntotuotantoon kohdistuneet leikkaukset ovat heikentäneet kuntien vuokrataloyhtiöiden toimintaedellytyksiä. Erityisesti käynnistysavustusten päättyminen heikensi yhtiöiden rahoitusasemaa suurimmilla kaupunkiseuduilla. Vuokraustoimintaa ovat lisäksi heikentäneet laajat sosiaaliturvan leikkaukset.

Hallitus on linjannut, että ARA-asuntokanta tulee jatkossa kohdentaa aiempaa pienituloisemmille ja heikoimmassa asemassa oleville asunnon tarvitsijoille.

Arvaamattomuus ja epävarmuus heikentävät vuokrataloyhtiöiden taloutta

Jos hallituskauden jälkeenkin halutaan pitää kiinni uudesta sosiaalipoliittisesta linjauksesta, mutta samaan aikaan aiempaa heikommasta valtiontuesta, tulee kasvukaupunkien omistajaroolin vahvistua.

Odotetaanko kaupunkeja nopeasti puretun ARA-politiikan maksumiehiksi? Oletetaanko kaupunkien tahtotilan olevan yhteneväinen hallituksen

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

politiikkalinjausten kanssa? Toistaiseksi näyttää siltä, että jaettua käsitystä tai yhteistä tahtotilaa ei tältä osin ole muodostunut.

Kasvavien kaupunkiseutujen vuokrataloyhtiöissä suunnitellaan tällä hetkellä hankkeita, joiden käynnistyminen ajoittuu JTS:n lopulle ja seuraavalle hallituskaudelle. Näkymää rahoitukseen tarvitaan, jotta suunnitelmissa voidaan edetä.

Keskustelut asuntotuotannon rahoituksen pitkäjänteisyydestä tulee käynnistää kasvukaupunkien kanssa. Rahoituskysymys koskee erityisesti MAL-kaupunkiseutuja, joilla väestönkasvun vuoksi vuokratalojen rakennuttaminen on jatkuvaa. MAL-neuvotteluväline on olemassa ja käytettävissä.

Ikääntyneiden hoiva/palveluasumista on päivitetty hyvinvointialueilla. Kuntakenttä seuraa tilannetta oman roolinsa, käytännössä tontinluovutusten näkökulmasta. Hyvinvointialueet ovat edenneet palveluverkkosuunnitelmissaan. Suunnitelmat nojaavat vahvasti markkinaehtoiseen hoivakiinteistösijoittamiseen.

Paineet (hoivattomaan) senioriasumiseen ovat kasvaneet, kun hyvinvointialueet asuttavat muistisairaita yhä pidempään kotihoidon varassa normaalissa asuntokannassa. Säästöjä hyvinvointialueilla ei voi kompensoida kuntien kukkarosta. **Kuntien vuokrataloyhtiöiden rooli senioriasuntojen tuottajana voi vahvistua vain siinä tilanteessa, jossa hallitus avustaa niihin investoivia yhtiöitä.**

Kestävä liikkuminen

Alueiden saavutettavuuden ja kuntien maankäytön suunnittelun kannalta on olennaista, että valtion liikennepoliittisiin prioriteetteihin ja rahoitukseen saataisiin lisää ennakoitavuutta. Tarvittaisiin pitkäjänteisiä linjauksia valtion vastuulla olevan perusväylänpidon, liikenneverkon kehittämisen ja liikkumispalveluiden rahoituksen turvaamiseksi.

Pidämme myönteisenä, että julkisen talouden suunnitelmassa osoitetaan lisärahoitusta perusväylänpitoon ja korjausvelan vähentämiseen. Hallituksen kertaluonteinen investointiohjelma kasvattaa merkittävästi liikenneverkon kehittämisrahoitusta vuosina 2026–2028. Sen sijaan Liikenne 12 -suunnitelmaluonnoksen mukaan vuodesta 2029 alkaen kehittämisrahoitus jää erittäin niukaksi. Tämä luo riskin myös MAL-sopimusten vaikuttavuudelle.

Joukkoliikenteellä on keskeinen rooli koko liikennejärjestelmän toimivuudessa. Henkilöjunaliikenteen ostoliikenteen osalta valtion tulisi selkeästi linjata, millaiseen palvelu- ja rahoitustasoon se sitoutuu 2030-luvulla sekä miten junaliikenteen kilpailuneutraali toimintaympäristö varmistetaan. Liikenne

12 -luonnoksessa esitetty 35 miljoonan euron vuosittainen rahoitus ei riitä edes nykyisen palvelutason ylläpitämiseen.

Pidämme valitettavana hallituksen linjausta poistaa työsuhdepolkupyöräedun verovapaus. Tämä päätös ei tue arkiliikkumisen edistämistä eikä liikenteen ilmastotavoitteita. Verovapauden poistamista tulisi vielä harkita uudelleen.

Rakennetun ympäristön lainsäädäntöuudistus

Maankäyttö- ja rakennuslain nimi muuttui rakentamislain voimaantulon myötä 1.1.2025 alueidenkäyttölaiksi, joka sisältää alueidenkäytön suunnittelua, maapolitiikkaa ja kaavojen toteuttamista koskevan sääntelyn. Tämän sääntelyn uudistaminen on käynnissä ja ensimmäisenä eduskunnan käsittelyyn tullee alueidenkäytön suunnittelua koskeva osa ja sen jälkeen maapolitiikkaa ja kaavojen toteuttamista koskevat yhdyskuntakehittämislaki ja yhdyskuntarakentamislaki.

Kuntien lakisääteistä toimintaa ohjanneen maankäyttö- ja rakennuslain jakautuminen kahteen osaan on jo nyt lisännyt kuntien työtä hallinnollisten uudelleenjärjestelyjen myötä ja lain edelleen jakautuminen yhteensä neljään eri osaan lisää hallinnollista taakkaa entisestään. Lisäksi kustannuksia tuovat rakennetun ympäristön tietojärjestelmään ja tietomallimuotoiseen suunnitteluun siirtymisestä aiheutuvat vaatimukset. **Tulevissa uudistuksissa tulisikin huolellisesti arvioida uudistusten myötä jo syntyneet ja syntyvät yhteenlasketut hallinnolliset ja taloudelliset vaikutukset kunnille**.

Alueidenkäytön suunnittelu

Alueidenkäytön suunnittelujärjestelmään ehdotetaan muutoksia, jotka osittain rajoittavat kuntien mahdollisuuksia järjestää hallintoaan ja suunnitella maankäyttöä. Yksityisen maanomistajan aloiteoikeutta sekä kunnan ja yksityisen maanomistajan välistä kaavoitusyhteistyötä (ns. kumppanuuskaavoitus) säänneltäisiin varsin yksityiskohtaisesti, mikä rajoittaa kunnan mahdollisuuksia järjestää hallintoaan ja ohjelmoida maankäyttöhankkeita kunnan talouden ja suunnitelmallisen maankäytön kannalta optimaalisella tavalla. Jokaisen aloitteen ja yhteistyöpyynnön vieminen monijäsenisen toimielimen käsittelyyn kuormittaa hallintoa, lisää kustannuksia ja hidastaa päätöksentekoa etenkin suurissa kaupungeissa, joissa aloitteita ja yhteistyöpyyntöjä on odotettavissa runsaasti. Kokemuksen mukaan osa aloitteista ja

yhteistyöpyynnöistä on ongelmattomia ja niitä on mahdollista edistää sujuvasti viranhaltijapäätöksin.

Kehysriihipäätöksessä esitetty **tuulivoimaloiden korkeuteen sidottu etäisyyssääntely** (8 x tuulivoimalan korkeus) rajoittaa merkittävästi kuntien mahdollisuutta kaavoittaa alueita tuulivoimaa varten. Voimaloiden korkeus voi olla 250, jopa 300 m, jolloin voimalat tulisi sijoittaa 2000-2400 m:n etäisyydelle olemassa olevasta tai suunnitellusta asutuksesta. FCG:n selvityksen mukaan jo 1000 m:n etäisyysvaatimus merkitsisi, ettei tuulivoimaa voisi rakentaa lainkaan eteläiseen Suomeen, missä sähkön kulutus on suurinta. Esitetty etäisyysvaatimus asettaa kunnat tarpeettoman eriarvoiseen asemaan myös kiinteistöverotulojen kannalta. **Lakiin ei tulisi kirjata yksityiskohtaista etäisyyssääntelyä vaan etäisyyden tulisi määrittyä kuntien kaavoituksen aikana vaikutusten arvioinnin ja paikallisten olosuhteiden mukaan.**

Alueidenkäyttölain uudistuksen lisäksi kuntien - erityisesti taloudellisiin - mahdollisuuksiin kehittää viihtyisiä, turvallisia ja toimivia yhdyskuntia vaikutetaan myös valmisteilla olevilla lunastuslailla ja yhdyskuntakehittämislailla.

Lunastuslakiin ollaan valmistelemassa uudistusta, jossa markkinahinnan päälle maanomistajalle maksettaisiin 25 % korotus. Taustalla on ilmeisesti tarve nostaa voimalinjalunastuksissa maanomistajien saamia korvauksia. Uudistus kuitenkin **koskisi myös kuntien maanhankintaa**, vaikka se perustuu 95-prosenttisesti vapaaehtoisiin kauppoihin, kuntien maksama raakamaan hinta on vähintään 3-5-kertainen verrattuna metsä- ja peltomaan hintaan ja maanomistaja saa merkittävän verohelpotuksen myydessään maata kunnalle.

Tähän asti maanomistajat eivät ole edellyttäneet nyt esitettyä ylihintaa myydessään maataan kunnille markkinahintaan. Kuitenkin HE:ssä esitetty markkinahinnan päälle tuleva ylihinta tarkoittaa 40 miljoonan euron välitöntä lisätulonsiirtoa kunnilta maanmyyjille. Lisäksi tulevat ne välilliset kustannukset, joita maanhankinnan hidastuminen tuottaa, kun asuntotonttituotanto ja suuret puhtaan siirtymän hankkeet jämähtävät lunastusprosesseihin.

Suurimmissakaan kasvukeskuksissa tontinmyynnin ja maankäyttömaksujen tulot eivät kata maanhankinnan sekä katujen ja puistojen rakentamisen kustannuksia. Kunnat sijoittavat näihin vuosittain yli miljardi euroa, josta osa jo nyt on verovaroja joka kunnassa. Kun tähän yhtälöön lisätään tuo 40 miljoonaa, tarkoittaa se **väistämättä verojen ja tonttihintojen nostoa**, jotta kunnat edelleen voivat kehittää tasapainoista yhdyskuntaa, joka sisältää tontteja monipuoliseen asumiseen ja yritystoimintaan, virkistys- ja suojelualueita.

Yhdyskuntakehittämislain valmistelussa on esitetty pyrkimyksiä siirtää kunnille asemakaavasta hyötyvän maanomistajan velvollisuuksia osallistua yhdyskuntarakentamisen kustannuksiin. Kuntien yhdyskuntarakentamisen kustannukset ovat yli miljardi euroa vuodessa. Pienikin muutos, jolla rajoitetaan kaavasta hyötyvän maanomistajan velvollisuutta osallistua arvonnousun edellyttämän yhdyskuntarakentamisen kustannuksiin, **nostaa kuntien kustannuksia kymmeniä miljoonia**.

Rakennetun ympäristön digitalisaatio

Yhteiskunnallisena tavoitteena tulee olla rakennetun ympäristön tiedon yhteentoimivuus ja tehokas virtaaminen toimijoiden välillä. Tiedon yhteentoimivuuden toteutukseen tulee ohjata taloudellista tukea kunnille, joiden tehtävissä suuri osa yhteiskunnan tärkeistä tiedoista syntyy.

Huomioitavaa on, että yhteentoimivuus edellyttää yhteisiä määrittelyjä, jotka kehittyvät jatkuvasti. Yhteentoimivuustyö on pitkäjänteistä kehittämistä, eikä se voi rajoittua esimerkiksi hallituskausiin. **Valtion budjetissa tulisi olla varaus digikehittämiselle ja yhteenvoimivuuden toteutukselle.**

SUOMEN KUNTALIITTO
Paavo Taipale
Johtaja, Yhdyskunta ja ympäristö

Lisätietoja annamme mielellämme (@kuntaliitto.fi)
Asuminen: Laura Hassi
Liikenne: Johanna Vilkuna
Kaavoitus: Anne Jarva
Maapolitiikka: Tiina Hartman
Digitalisaatio: Päivi Tiihonen

Liite

Yleistä julkisen talouden suunnitelmasta 2026–2029: kuntatalouden teema

Julkisen talouden suunnitelman mukaan Petteri Orpon hallituskauden päätökset vahvistavat kuntataloutta noin 300 miljoonalla eurolla, mikä on bruttokansantuotteeseen suhteutettuna vain 0,09 prosenttia. Päätösten kuntataloutta vahvistava vaikutus on pienentynyt edellisestä julkisen talouden suunnitelmasta, sillä puoliväliriihessä kuntien lakisääteisten tehtävien rahoittamiseen myönnettävään peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistettiin uusi 75 miljoonan euron leikkaus. Leikkaus on ristiriidassa sen suhteen, että Petteri Orpon hallituksen tavoitteena on ohjata kuntahallintoa lähelle tasapainoa. Kuntahallinnon rahoitusasemaksi ennustetaan -0,6 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen vuonna 2027.

Valtion kuntataloutta vahvistavat päätökset kiteytyvät 277 miljoonan euron valtionosuuslisäykseen vuoden 2023 marraskuisen sote-siirtolaskelman tarkistuksen vuoksi ja kiinteistöveron korotukseen 108 miljoonalla eurolla vuoden 2024 alussa.

Näiden kahden kuntataloutta vahvistavan päätöksen vastapainona on kuitenkin vähennetty kuntien valtionrahoitusta. Puoliväliriihen 75 miljoonan euron leikkauksen ohella peruspalvelujen valtionosuutta pienentää yhden prosenttiyksikön indeksijarru, jonka vaikutus nousee noin 110 miljoonaan euroon vuonna 2027. Kuntien valtionosuutta leikataan yli 20 miljoonalla eurolla myös keskeneräisen kuntien norminkevennysohjelman perusteella.

Julkisen talouden suunnitelmassa muut hallituksen kuntapäätökset esitetään kuntatalouden kannalta neutraaleiksi eli niiden oletetaan lisäävän kuntien tuloja ja menoja yhtä paljon. Hallitus myös kompensoi kunnille valtion päättämien veroperustemuutosten vaikutukset. Käytännössä hallituksen toimenpiteiden vaikutukset näyttäytyvät ja kohdistuvat kuitenkin hyvin erisuuruisina eri kuntiin.

Kuntien talousnäkymä heikkenee kuluvana vuonna jyrkästi

Kuntatalouden taloustilanne on kuluvana vuonna haastavampi kuin vuonna 2024. Tulojen kasvu on vaimeaa muun muassa hitaasti elpyvän talouskasvun ja valtionosuuksiin tehtävien leikkausten sekä takaisinperintöjen vuoksi. Toimintamenojen kasvu on sen sijaan voimakasta, sillä TE-palveluiden järjestämisvastuu siirtyi vuoden alusta kunnille ja kuntien rahoitusvastuuta työttömyysetuuksista laajennettiin. Vaikeuskerrointa lisää se, että suhdannetilanne on osoittautunut ennakoitua heikommaksi. Haasteista huolimatta

kunnat investoivat yhä runsaasti muun muassa maan sisäisen muuttoliikkeen ja vihreän siirtymän vuoksi.

Toiminnan ja investointien rahavirran ennakoidaan painuvan kuluvana vuonna rajusti alaspäin: -1,6 miljardiin euroon. Taloustilanne heikkenee jyrkästi kaikissa kuntakokoluokissa. Monissa kunnissa onkin käynnissä jo useamman vuoden mittainen talouden sopeutusohjelma. Kuntatalouden näkymän oletetaan kohenevan vuodesta 2028 lähtien, kun määräaikaiset valtionosuuksien leikkaukset poistuvat ja talouskasvu lisää verotuloja. Kriisikuntamenettelyyn on joutumassa sitä ennen kuitenkin useita, pieniä kuntia.

Yksittäisten kuntien taloudellisia lähtökohtia vaikeuttavat mittavat sote-uudistuksen tasauserät. Kuntien eriytymistä kiihdyttävät myös väestökehitys ja taloudellisen kasvun erilainen jakautuminen maan sisällä.

Valtiovarainministeriön kansantalouden tilinpidon mukaisen ennusteen mukaan yksikään julkisen talouden alasektori ei ole saavuttamassa Petteri Orpon hallituksen julkiselle taloudelle asettamia rahoitusasematavoitteita. Tässä tilanteessa hallitus ei tulisi asettaa talouspolitiikassaan verokevennyksiä julkisen talouden vakauttamisen tärkeimmäksi keinoksi.

Kuntiin on kohdistettu kuluvalla hallituskaudella jo useita rahoitusleikkauksia. Julkista taloutta heikentävät uudet linjaukset kasvattavat riskiä, että kuntien talouteen joudutaan kohdistamaan uusia rahoitusleikkauksia viimeistäänkin seuraavalla hallituskaudella.

SUOMEN KUNTALIITTO

Minna Punakallio
Pääekonomisti